

Filosofická kosmologie 26

Ladislav Hejdánek

◆ bytový seminář, česky, vznik: 23.5.1985

◆ private seminar, Czech, origin: 23.5.1985

Filosofická kosmologie 26 [1985]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1985-05-23 Filosofická kosmologie XXVI (1)_26-1a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Co je možno slepému říkat o barvách. My mu nemůžeme definovat barvu. Jsou určité věci, se kterými se musíme setkat, musíme mít zkušenost, které se nám nějak musí vyjevit, ukázat. A pak o tom můžeme mluvit, ale nemůžeme to na začátku definovat. To je postup konstruujícího myšlení, to je to vadné myšlení moderní vědy.

Jiný hlas: Jenomže to taky nikdo nechce, abys něco na začátku konstruoval, protože jak říkáš, že je potřeba, abychom se s tím setkali, věděli, o co jde, a pracovali s tím, tak tady nikoho takového nemáš, kdo by se nesetkal se lží.

Hejdánek: No tak.

Jiný hlas: Takže nemusíš definovat na začátku.

Hejdánek: No tak, co na mně chceš, když se ptáš, co je to lež?

Jiný hlas: Jenom jsem se ptala, v jakém je vztahu lež ke zvnějšněné pravdě. Tys mi řekl, že napodobuje tu zvnějšněnou pravdu, citoval jsi Rádla, řekl jsi, že když se pravda stává lží, tedy ta zvnějšněná pravda, že se stává lží ve chvíli, kdy je přenesena do neadekvátní situace. Tak jsem se ptala, co když je to nikoliv přenesení někam jinam, ale v této situaci se nahradí ta zvnějšněná pravda lží? Tys říkal, že ta lež už tu situaci sama změní, takže je to vlastně neadekvátní situace. Jenomže pak jsi přiznal, že změní i ta zvnějšněná pravda tu situaci, a zaútočil jsi na mě, že všechno změní, cokoliv se stane, tak změní situaci, což já proti tomu nic nemám. Takže jsme tam, kde jsme byli na začátku.

Hejdánek: A teď se mě ptáš?

Jiný hlas: A kde jsme byli na začátku. Čím se liší lež od zvnějšněné pravdy?

Hejdánek: Proč se jednomu říká lež a proč jednomu pravda? A ani jedno z nich není předmětné.

Zvnějšněná pravda se může stát lží, jak jsem citoval Rádla, a nic se na ní nezmění. Zůstane stejná. Po vnější stránce lež a pravda mohou vypadat úplně stejně. Dokonce dokonalá lež právě vypadá přesně jako pravda. Jaký je mezi nimi rozdíl? No ten, že jedna je pravda a druhá je lež. A jak se pozná, že jedna je pravda a druhá lež? To je těžké. Na tom se musí pracovat, jednotlivě kousek po kousku zkoumat a tak dále, až se člověk může zmýlit. Já nevím, co chceš. Ty chceš mít po ruce...

Jiný hlas: No ne, kdybys řekl, tahle situace... jenomže ty jsi řekl přenesení do neadekvátní situace. Podle mě dokonalá lež je naopak velice adekvátní situaci. Kdyby byla neadekvátní, tak není nebezpečná a není dokonalá.

Hejdánek: To jsou dvě stránky věci, jak chápeme situaci. Lež je adekvátní situaci, pokud odřízneme tu stránku situace, kterou jsme nazvali výzvou. Té výzvě je neadekvátní.

Čili teď je otázka, jak chápeme situaci. Jestli je to ta vnější situace, tam samozřejmě je lež vždycky adekvátnější situaci než pravda. Protože proč by se jinak namáhala s tím napodobovat pravdu? Právě proto, aby se prosadila. To znamená, musí být adekvátní. Kdežto pravda, ta se chce prosadit, ale ne tím, že se přizpůsobuje. Čili ta lež je vždycky přizpůsobivější. To je jasné. Nejenomže čemu se přizpůsobuje? Vždycky tomu, co je nižší. Přizpůsobuje se lidským všelijakým předsudkům, jejich samolibosti, přizpůsobuje se takovému obecnému mínění, které je většinou nebo téměř bez výjimek vedle.

Přizpůsobuje se nějakým zakořeněným předsudkům třeba. Přizpůsobuje se zájmům, omezeným zájmům a tak dál. V této souvislosti jistě je lež daleko přizpůsobivější a je tedy adekvátnější situaci.

Naproti tomu ale každá situace – já jsem o tom nemluvil teď, ale pro mě vždycky byla problém jedna závažná věc. Když se mluví o jakémisi pokroku. Fakt je, že jsou určitá období, která srovnána s jinými je možno označit jako třeba eticky náročnější nebo období silnější morální senzibility nebo něco takového. A teď je možno říct, že to splývá s hodnocením nebo je to východisko pro hodnocení jakéhosi pokroku v dějinách. Zase vezmu Rádla. Ten v době mezi válkami, ještě před tím šílenstvím fašismu a koncentráků, říkal: Je pravda, že dneska se už lidi neupalují. Ale je to přednost naší doby? Není to jenom proto, že dneska nejsou lidi, kteří by se nechali upálit pro pravdu, které věří? Čili to naznačuje, jak je složité

posoudit, jestli je to plus či mínus, že se lidi neupalují.

Nebudu to rozvíjet ještě jinými směry. Prostě otázka je, jak je možné, že když se porozumění lidí pro morální stránku rozhodování prohloubí a zaostří, proč to ještě neznamená nutně nějaký pokrok? Protože na první pohled bychom byli nakloněni říkat, že to pokrok je. Je to proto, že čím víc si jsme vědomi té náročnosti posuzování, rozsuzování, co je dobré a špatné, co je spravedlivé a nespravedlivé a tak dál, tím víc vidíme napětí mezi tím, co je dobré, a mezi tím, co vidíme kolem sebe. Takže vlastně čím lépe si člověk uvědomuje, co je dobré, tím ta převaha nebo ta záplava toho špatného je úplná katastrofa, čím dál větší je. Čili napětí mezi tím, co má být a co je, roste. Čím víc si člověk uvědomuje rozdíl mezi pravdou a lží, dobrem a zlem a tak dále, tím to napětí roste, protože toho zla je čím dál víc.

Jiný hlas: To by byla taková přílišná pravda, zjistit, že jsem v právu. [nesrozumitelné] Může se zdát, že je to pravda. Pravda o tom, že v něčem, v čem jsem byl... to je taková příšerná pravda, zjistit, že jsem měl pravdu. [nesrozumitelné] Jsem se hádal, takže jsem ji opravdu neměl.

A teď otázka zní, jestli už sám ten fakt, že jsem si jistý, že já mám pravdu, neuvádí do situace, kdy ji vlastně už nemám? Protože ji nemůžu mít úplně.

Hejdánek: No, jestli jsem zjistil, že mám pravdu všeobecně ve všem a vůbec jsem [nesrozumitelné], no tak pak je to samozřejmě vedle. Ale to neznamená, že musím zastírat nějakými sebestačnými morálními akty, že v dané situaci mám pravdu proti tomu, co druhý kecá. Ovšem když se to někomu stoprocentně stává, že zjišťuje, že má pravdu, tak je to podezřelé. Samozřejmě, je to podezřelé.

A navíc je ovšem rozhodující, co si o tom vskutku myslí, ne jak se tváří. Je celá řada případů ve veřejné diskuzi nebo v nějakém sporu, třeba kritickém, že je velmi zatěžko nějakému literárnímu koryfejevi přiznat, že chyboval. Takových případů je v dějinách asi pět a ty se uvádějí vždycky v čítankách. Většinou to nepřizná.

Ale když se k tomu přihlédne blíže a díváte se třeba, jak v dalších svých pracích postupuje, tak najednou zjistíte, že to už uznal. Že to jenom neuznal navenek. Takže je třeba rozlišovat, jestli je někdo vychovaný tak, že se za každou blbost omlouvá a je ochoten přiznat kdeco, a třeba i zapřít nos mezi očima, jen aby tomu druhému vyšel vstříc, anebo jestli je hrdý a nedá mu to a tak dále. To je jedna věc. To je jako v evangeliu ten syn, který, když otec řekne, aby šel, tak odpoví: „Já nikam nejdu,“ a pak jde. To je poměrně rozhodující, jestli si to nechal dojít, jestli to uznal a udělal příslušné kroky. A jestli je navenek přízná, to už je... také je to dobré, když se přizná, jenomže nebezpečí je vždycky v tom, že někdo něco přizná, ale vůbec nic se nestane a on jede dál po staru. Takže to je potom strašně laciné přiznání. „Ano, tatínku, půjdu, půjdu,“ a nikam nešel.

Takže co je rozhodující? To se musí posoudit podle toho, jestli to opravdu mělo nějaký význam, jestli už napříště tu blbost, kterou mu někdo vytýká, neudělá. Jestli to v té diskuzi zrovna neuznal, to není zcela zanedbatelné, ale není to to rozhodující.

Jiný hlas: Chci si představit situaci, že se nějaká historická událost stane výzvou a na tuto výzvu reaguje několik lidí, pro jednoduchost řekněme dva. Se vši vážností, pílí, racionální prací, sebekritičností a svědomím dojdou k nějakému stanovisku, kterému bychom mohli přisoudit to, čemu se tady říkalo *pravda* s velkým P. Jenomže tato dvě stanoviska nemusí být totožná a někdy mohou být opačná, mohou stát přímo proti sobě. Tak jak je to? Mohou být dvě pravdy, které se v podstatných věcech liší a případně jdou přímo proti sobě? Jsou tyto pravdy podmíněny čistě individuální pozicí? Pak by to bylo vysvětlitelné perspektivně, tedy že každý má ze své pozice jinou pravdu. Anebo tyhle věci v tom nemohou hrát roli a musí nakonec být opravdu jen jedna a to druhé je lež?

Hejdánek: Lež, to může být něco menšího než lež, ale v mém soudu je pravda jenom jedna. Jestli je nějaký princip integrity v této rozložené době, jestli je vůbec nějaký princip integrity v tomto diferencovaném světě, tak je to princip pravdy. To je to jediné, co zde sjednocuje.

Ale pochopitelně tím, jak se pravda realizuje, jak se uplatňuje, respektive jak je uplatňována, tím na sebe bere předmětné stránky. To znamená, že na sobě vždycky nese jisté znaky doby, jisté znaky společnosti a jisté znaky dějinného kontextu, v němž stojí ten, kdo se k té pravdě dopracovává nebo který se jí nechal

oslovit a teď ji formuluje. Jeho osobní historie a tak dále, to všechno tam hraje roli. Pravda na sebe při tom vtělování bere tyto rysy a ty mohou v určité situaci vést k tomu, že u jednoho člověka ukazují jinak než u druhého. U obou tím základním oslovením může být táž pravda a rozdílnost spočívá v tom, nakolik ji ti dva vskutku slyšeli, nakolik jí porozuměli a nakolik byli schopni na to reagovat tím, že udělali nebo vyslovili to či ono.

Jinými slovy, pravda je vždycky jedna, ovšem když se tady střetnou nějaké názory, tak opravdu můžou bejt rozdílnosti a nemusí to být jenom tak, že jeden má pravdu a druhý je v omylu, nýbrž oba můžou mít něco pravdy a něco omylu. A může bejt, že se teprve v jakési komplementaritě ty jejich názory doplňují natolik, že vyrušej ty své omyly a podpořej to pravdivé, co v nich je.

To je ostatně také zase ta praktická zkušenost řecká, zejména teda řecká, kde byla formulována nejlépe, že pravda není nikdy záležitostí jednoho, ale záležitostí dvou a více, že je ne v tom, co kdo říká, ale že je v tom, jak dva nebo více spolu hovoří. To jest ta v evangeliu formulovaná, „kde se dva nebo tři sejdou a já jsem uprostřed nich“, tak to je v jistém smyslu přejato v řecké koncepci *dialogu*. Že pravda je to, co je mezi dvěma, kteří spolu hovoří. Proto je to *dia-logos*. Mezi, to není dva, ale mezi.

Jiný hlas:

Pravda je jenom jedna. Platí to i o historické události, dejme tomu, abych to konkretizoval, takovou věčnou otázkou je třeba Mnichov. Tak i o tomto Mnichovu je ta pravda jenom jedna a bude navždycky ten soud pravdivý o té historické události, pravdivý je jeden.

Hejdánek:

To navždycky nemohu přijmout, protože Mnichov se nestal jednou provždy, nýbrž se furt ještě děje. A děje se v tom, jak na něj reagujeme, jak na něj navazujeme. A nejenom my tady, ale taky Němci a ostatní a tak dál. Mnichov je určitá událost, značně komplikovaná, která se ještě zcela nevyjevila. Každý náš soud o ní je pokusem vidět ji z té vzdálené perspektivy, která je nám ale zatím nedosažitelná, protože jsme příliš blízko a je to jakejsi odhad. A nějaký ten odhad je pravdě blíž, nějaký pravdě dál. Na základě čeho se posuzuje taková věc, jak posuzovat Mnichov? To se posuzuje na základě morálních hledisek, na základě politických hledisek, na základě dejme tomu teorií moderní společnosti a tak dále. No tak, a teď se to musí po všech stránkách seřadit a udělat jakejsi závěr a ten závěr udělá zřejmě každé trochu jinej. Nicméně mezi téma obrazama Mnichova, který znamenají hodnocení, by měly bejt a většinou snad budou podobnosti, jako jsou podobnosti mezi lidskejma tvářema. Každý je taky jinej a přece jenom si lidi jsou podobní. Tak nějak by to taky mělo vyznít.

Ale jsou situace, kdy ten Mnichov poměrně je taková jednoznačná věc. Ale třeba odsun Němců je situace, ve který jsme, ukazuje, že tady jsou v této zemi, ze které byli Němci vypuzeni ve své naprosté většině, jsou lidé, kteří po čtyřiceti letech trvají na tom, že to bylo nejsprávnější, co se mohlo udělat, a jsou lidé, kteří říkají, že to byl tragický omyl. Tedy co je pravda? Nedá se nic dělat, každý musí dělat, co dovede, aby si to sám před sebou rozhodl, aby si zdůvodnil, aby si řekl ty důvody. Teď je totiž celá ta nesnáze v tom, že většinou lidi zaujmou stanovisko dřív, než si to nechají celý dojít.

Jiný hlas:

Je to ovšem takovej odkaz, v čem se to vlastně děje, ten odsun Němců vlastně taky není záležitost roku šestačtyřicátého, on se pořád děje, tu věc trochu tak jako [nesrozumitelné] ostře, protože nakonec bylo důležitý, jestli k tomu, když se o tom hovořilo a rozhodovalo, tak jaký se k tomu zaujme stanovisko, jestli se probojuje, aby ten odsun Němců se uskutečnil, nebo naopak jestli se docílí toho, aby k němu nedošlo. Protože to má svoji váhu, jestli se ti Němci odsunou nebo ne, ne jenom na tom, co si o tom budeme myslet. Takže ona ta pravda má taky určitý časový limity, do kterých se musí prosadit, když je jenom jedna. Jinak se cosi prohrálo. Já tím nechci oponovat tomu, co jsi řekl, ale jaksi ten odstup sice není ještě dostatečný, on vlastně se asi ukáže, že není dostatečný nikdy pořádně, no, ale bohužel jsou určité limity, kdy je potřeba tu pravdu vyslovit a vši silou prosadit.

Hejdánek:

Ano. To je správně. Přičemž teda různí lidé si různě představují, co je ta pravda, a vehementně

prosazují věci navzájem se vylučující. A teď některá z nich vyhraje a otázka je, jestli vyhraje zrovna ta pravda a tak dále, tak to je jedna věc. A za druhé teda, pokud jde o ten časový limit, je to tak nepochybně. To jest, pokud jsem přesvědčen, že něco je pravda, tak nemůžu [nesrozumitelné], jo, to se uvádí ten známý *Galileův případ*, o tom už bylo všechno jinak, ale nicméně teda ta anekdota, tato drahá anekdota, drahé vyprávění, říká, že teda všechno odpřisáhl a nakonec prohlásil: „A přece se točí.“ Tedy o tom bylo už mnohokrát řečeno, že tohle vlastně není pravda, že tváří v tvář pravdě člověk nikdy nemůže zachovat takovouto vlastně lhostejnost, která doprovází tu jistotu, že stejně pravda zvítězí. A že je to fuk a že na tom, co dělám, nezáleží, stejně se to prosadí. Že to prostě není možné, že člověk, který je přesvědčen o pravdivosti něčeho, tak nedá pokoj, musí se k tomu postavit, anebo selže. V podstatě, že tedy kdyby býval skutečně Galileo odpřisáhl a pak si ulevil tím, že „a přece se točí“, tak že vlastně to je selhání.

Známe jistě třeba *Brechtova Galilea* nebo nějaké úvahy kolem toho. Je to velký problém. Liší se to také mezi pravdou Giordana Bruna, který prostě odvolat nemohl, protože to nemohl dokázat, kdežto Galileovi, tomu to bylo volné, s jeho životem to nesouviselo. Prostě se točí, no hotovo, proč by za to utrácel svůj život, když je to taková evidence? Ono to opravdu za to nestojí, nějaký vědecký výklad, jestli se točí nebo ne. Kdežto ten Giordano Bruno, který tady v rozporu s církevní naukou začal říkat, že je nekonečný počet světů a já nevím co všechno, tak celá ta jeho filosofie tím, že by odvolal, padla. Protože ta jeho filosofie je spjata s ním osobně. Tam on nemůže. Kdežto pro toho Galilea to je pouhá objektivita, na které koneckonců nezáleží, stejně se tím nic nemění, chleba nebude levnější, jestli se točí nebo netočí. Tak asi tak.

No, jsou tedy různé pravdy. To vlastně není pravda, to je popis události nebo nějaký výklad, konstrukce a tak dále. Pravda je cosi jiného, to je to, co oslovuje.

Pojďme k tomu limitu, ten časový limit, ano. Pravda je, když člověk nahlédne, že civilizace je v krajním nebezpečí, protože sama sebe začíná likvidovat svými odpady a produkty své činnosti a tak. No tak to je nahlédnutí, které už nemůže být odloženo do archivu, protože jestli se něco neudělá, tak to dopadne špatně. Čili to je evidentně čas, který je jakási lhůta. Musí se něco udělat, nebo bude pozdě. A je to velmi časté.

Problém je v tom, že k tomu, aby člověk zasáhl, potřebuje mít vlastně jistotu, že se nemýlí. Lidi, kteří si chtějí tu jistotu ověřit, většinou přijdou pozdě a udělají něco jiného, protože pro ně je rozhodující něco udělat a nekontrolují, jestli dělají zrovna to správné. Navíc ta lhůta krátká, která je vyměřená, nutí třeba politiky, aby něco rozhodli, a nemají dost informací, nemají dost podkladů. Tyhle rozpory tady jsou, jsou to rozpory, které patří k podstatě lidského pobytu na světě. Člověk se musí velmi často rozhodovat podle svého nejlepšího svědomí a nikoliv na základě dokonalých informací. Navíc, pokud jde o vztah k pravdě, musí se rozhodovat podle svého nejlepšího svědomí a nikoliv na základě jistoty, že vidí věci ve správném světle. To každého trošičku handicapuje. Lidem, kteří si uvědomují tu problematičnost a tu nezajištěnost, se většinou vytýká, jak se vytýká intelektuálům, že jsou neschopni činu nebo neschopni včasného činu. Jedna z největších věcí, jedna z nejtěžších kritik, která se vždy znovu a znovu opakuje, pokud jde o Rádlu, je, že se prostě vykašlal na psaní úmyslně překontrolovaných, promyšlených vědeckých spisů a dal se na populární a propagandistické brožurky a tak dále a brojil proti spiritismu a psal agitky o ženském hnutí a napsal různé agitace proti řešení národnostní otázky v *Československé republice* a tak dále. Rozptyloval se a nedělal pořádnou vědu. To je ta nesnáz, která je s tím vždycky spjatá. Tedy ten potřebný odstup, nezbytný časový odstup nezbytný k tomu, aby se nashromáždily nejdůležitější, třeba jen nejdůležitější, ale co možná všechny nejdůležitější informace, většinou není k dispozici. A je třeba rozhodovat na základě dojmů, odhadů, čuchu. Co mají dělat politici? Jistě, ale co mají dělat historici, když mají teď rozpoznat, co bylo výzvou v té době? Když čtyřicet let je krátká doba, to nejde, ale ono i padesát let je krátká doba, ono se nedá, ono je *Bílá hora* tady doznívá, řekněme, takže to nemůžeme takhle vzít, že se všechno ještě děje. Asi to bude, když na to budou navazovat, tak se to děje. Ten historik musí, jak jsi sám řekl, musí najít, co bylo v té době výzvou. A nemůže si vybrat jenom nějaký mrtvý fakta, na který už nikdo

nenavazuje.

No počkej, já to nechápu jako námitku, nýbrž jako doplnění toho, co náhodou nebylo ještě dořečeno. Pochopitelně, že to musí, jenomže ten historik to dělá zase v dějinách, zase v určité dějinné chvíli, nemůže z ní vylézt. A to znamená, i to, co udělá, je zase nějakým způsobem pokračování toho dění, o kterém píše. Když dneska historik píše o *Mnichově* nebo o odsunu Němců, tak do jisté míry přidává ještě něco k dění toho *Mnichova* nebo toho odsunu. Přidává ne v tom smyslu, že by měnil to, co se stalo, ne; po té vnější stránce se prostě stalo, ale to má smysl jedině v kontextu a on do toho kontextu vstupuje jako o čtyřicet let pozdější účastník dějin.

A nyní, co to znamená? Když dneska historik posuzuje, co to je *Mnichov* nebo co to je odsun Němců, tak on stojí před otázkou, co s tím teď dělat? Jakým způsobem to integrovat do našich dnešních a budoucích dějin? To je ta otázka, k čemu je historie. Ne aby popisovala, co se stalo, nýbrž jak to spolknout, jak s tím žít, jak dnes máme žít, jak v budoucí *Evropě* budeme žít s tím, že jsme odsunuli Němce? Nebo jak my máme žít s tím, že jsme spolkli *Mnichov* a že jsme se nebránili? Jak s tím máme žít? To je ta otázka, před kterou stojí historik. Ne popsat události, jaké byly, fakta a tak dále.

Jiný hlas: V tom se dá říct, že se toho tenkrát tam dělo hrozně moc věcí. Ale jedna věc je, jaká je výzva teď, to už je jaká je výzva dnes. Ale on má najít, jaká tehdy byla výzva.

Hejdánek: Samozřejmě. Proto taky on bude říkat, jestli je správné, že mobilizace byla odvolána, že prezident rezignoval a blahopřál Háchovi a jestli je správné, že se to udělalo takhle, a nebo... a to zase je v kontextu, musí posoudit, za dané situace musí posoudit, jestli bylo správné, abychom se tak jednostranně vydali všanc *Francii* a *Anglii* a na nich učinili závislé, jestli se budeme bránit, nebo ne. Jestli jsme tady neměli udělat něco víc, a to v té sféře zdejší, a ne někde na dálku s nějakými velmocemi, které se na nás můžou vykašlat, kdykoli se jim to hodí. A tak dál. Tohle historik... jak může vyložit *Mnichov* a tohle neřešit? Tohle musí řešit.

Čili a to je ovšem otázka, která stála taky tehdy před těma lidma. Musí řešit výzvu, která stála osudově u lidí tehdy, pokusit se porozumět, jaká to byla výzva a jak je oslovovala, a zároveň musí nějakým způsobem odpovídat na tu výzvu dnešní, že je třeba nějak se rozhodnout, jak budeme žít v *Evropě* spolu s Němci. Uvažovat o tom je samozřejmě nutné.

Jiný hlas: On totiž ten rozpor je v tom, že pravda je jenom jedna. Jestli se na to lze dívat tak, a zase tak.

Hejdánek: Dívat se lze tak a zase tak, jistě, dobře i blbě. A nebo prostě tak, že něco je na tom dobrého, něco blbého.

Jiný hlas: Pravda je jenom jedna. Ale pravda je situační, ale v tom smyslu, že mluví do situace, ne že by brala ohled na mou situaci. To je jedna věc. Takže je to tak...

Hejdánek: Ohled, co to je ohled? Když mluví do situace, tak bere ohled na tu situaci, ale ne tak, že by se jí připodobňovala. Co to je brát ohled? Bez ohledu na situaci nemůže být situační.

Jiný hlas: Když se neliší míření do situace, dobře, ale není to situací nijak ovlivněno, nevyplývá z ní, spíš ovlivňuje nás v té situaci.

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: Když to vypadá tak, že ta výzva je platná pro všechny lidi v té stejné situaci, jíž se to týká. A každé ji prostě zabarví svým...

Hejdánek: Promiň, tady teď mě zrovna napadá, jak třeba ta otázka odsunu Němců se klade nám, ale klade se taky Němcům. A po mém soudu to není stejná pravda, stejné oslovení pro nás jako pro ty Němce. A proč? Protože my máme něco v té věci udělat jiného než ti Němci.

Jiný hlas: Takže oslovení je jiné, ale pravda je jedna.

Hejdánek: Pravda je jedna v tom smyslu, že nás i je oslovuje tak, že to vede k jakési jednotě, tak, že nakonec obě strany, i když navzájem v rozporu nebo v napětí nebo v reminiscencích blbejch a tak dál, že jsou schopny to překonat a nějak se dostat k vzájemnému porozumění. V tom ta pravda sjednocuje. Ale sjednocovat může jedině v tom smyslu, že nás vede jinudy než je. Proto také, když Čech píše o odsunu, tak může napsat věci, které nemůže napsat Němec. A když to napíše Němec, tak po tom Čech musí

seřvat.

Jiný hlas: No a opačně.

Hejdánek: No tak ten samozřejmě, ten Němec v téhle věci zrovna moc seřvávat nemůže toho Čecha, to je fakt.

Jiný hlas: Proč? Protože Němci ztratili souvislost.

Hejdánek: No, prozatím.

Helejte se, já dělám, co je v mých silách, a samozřejmě je to všechno od boku. Tedy jestli zůstává něco nejasného, a mám dojem, že zůstává, no tak není nic jednoduššího než buď domluvit se, pověřit toho, kdo má referát, aby to tam dal a postavil to, nebo se teď na fleku domluvit, co si máme probrat a já to připravím. Také samozřejmě buď nejsem schopen okamžitě, nebo nejsem v tom stavu, abych vůbec mohl, tak také dělám, co je v mých silách, a když není, tak to můžeme zorganizovat. Samozřejmě mám možnost si to promyslet zevrubně, vymyslet si příklady. Nejhorší je vymýšlet si příklady, když mě nic nenapadá. Tak s čím, nebo napadne mě něco, co se nehodí, a nic jiného mě nenapadne, tak začnu s tím nevhodným, ono mě to odvede někam jinam. No, to jsou ty potíže. Nedá se svítit. Když by to bylo připravené, je to jiné. Řekněte otázky, napíšeme si to přesně, jak otázka zní, aby nebylo sporu příště, a já udělám, co bude v mých silách. Nebo můžeme udělat také referát, koreferát a tak dál.

--- (1985-05-23 Filosofická kosmologie XXVI (1)_26-1b_cleaned.flac) ---

--- (1985-05-23 Filosofická kosmologie XXVI (2)_26-2a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Třeba v Řecku, jak tam ty jednotlivé vůdčí postavy, říkalo se jim *basileus*, král, takové postavy tam hrají jakousi rozhodující roli a kolem nich se kupí ti šlechtici, ti lepší, a pak jsou ti obyčejní a tak dále. A jak se to mění postupně, jak vzniká to či ono společenské klima, společenská struktura a tak dále. To všechno je historická práce a s pravdou nemá co společného.

To je jako když odborník historik umění ví, jakými barvami pracoval ten či onen malíř, ale neříká to vůbec nic k pochopení obrazu.

Pravda je v dějinách kontingentní. Pravda nesouvisí s dějinami tak, že by bylo z dějin možno vysoudit nebo nějak vydestilovat, vyabstrahovat ten trend k pravdě. Nic takového neexistuje. Pravda je v dějinách kontingentní. My se k ní můžeme dostat jediné tak, že pochopíme dějiny, ale přes ně a skrze ně chceme dojít dál. Dějiny samy se musí stát transparentní pro pravdu, která je dějinně kontingentní. Musejí nechat pravdu projít, nesmějí se jí postavit v cestu. A to se nesmí postavit v cestu té pravdě, která z dějin nevyplývá a sama se orientuje do určité dějinné chvíle, ale ne tak, že by byla nějak spolu vytvořena nebo dokonce přímo produkována tou dějinnou chvílí. V rámci dějin je pravda vždycky čímsi novým, na minulost nepřevoditelným, a zároveň je něčím, co nelze fixovat, protože je to pravda živá, která vždycky nově oslovuje a s novými situacemi přichází s novými oslovenými, s novými výzvami.

Tak to je vše. Já jsem to dneska koncipoval tak trochu jako konec, protože není jasné, jestli ještě to jedno budeme mít. Když jo, tak tam můžeme ještě něco doplnit. A vzhledem k tomu, že jsme ty dva večery věnovali problematice silně teologické, tak jsem si myslel, že to nebude příliš nápadné, když to dneska trochu bude tu teologičnost připomínat. Nicméně mám za to, že jsem zůstal dostatečně civilní. Tak to je vše, deset minut přestávka.

Jiný hlas: Povědej, ta izraelská tradice s těmi nebesy, tak jsem tam nepostřehl konec. Nebesa nejsou jako zjevení něčeho, co tu je, ale co pak přišlo k těm dějinám, a tak jsem nepostřehl...

Hejdánek: Ne, tady jsem se trochu zamotal. Já jsem chtěl proti sobě postavit, že když se chápe, jak nebesa vypravují, tak že to je jenom vyjevování něčeho, co tu je dáno. Kdežto ta výzva, že je něco speciálního. Myslím, že jsem se tam trochu pomotal, takže jsem pak začal větu: ne jako kdyby to bylo s těma nebesama, a pak jsem to ukazoval na těch nebesích, jak by to bylo, že nebesa... To byla ta chyba. Já jsem si to pak uvědomil a už jsem to nechtěl opravovat, takže to jsem se zakecal.

Jiný hlas: Vy jste to odpovídal na těch nebesích?

Hejdánek: Ne, naopak. Já jsem chtěl říct proti nebesům, že nebesa nemohou víc než jenom vyjevovat

něco, co tu je, v tom smyslu, jak to dneska chápeme. A naproti tomu ta výzva, že konkrétně do této situace.

Jiný hlas: Ale tam jste říkal, že ty nebesa není z daného, že to není ve smyslu z daného.

Jiný hlas: Ta věta začínala: nebesa nevypravují slávu Hospodinovu tím, že by svou daností tu slávu vyslovovaly. A pak to přešlo k něčemu jinému. Proto to nesedělo.

Hejdánek: Co ne? Aby to zas nebylo zas jinak blbě. Chtěl jsem říct to, že když se hovoří o nebesích, která vypravují, tak že tam se vyjevuje člověku velikost jakási, ale že ho to k ničemu konkrétnímu nevede. A na rozdíl od toho ta dějinná výzva je situační. Čili není tomu tak, když se vrátíme k tomu Kantovi, že to hvězdné nebe nad námi by na nás kladlo určité požadavky, jak se máme zachovat v té či oné situaci. To je jenom takový dojem té obrovitosti, že člověk je proti tomu mrňavý, a teď ale co je přece jenom něčím velkým, protože uprostřed tohoto všehomíra je tady taky... Jsou to dojmy. Jsou to takové něco se vyjevuje, je to ta *aisthesis* pouze. Kdežto v té dějinné výzvě tam vždycky je to situační a člověk k něčemu, jako by se mu strčil čumák do něčeho, a teď buďto udělá, nebo selže. Což není ten případ těch nebes. Tak tohle jsem měl na mysli, a asi jsem to zakecal.

Jiný hlas: Já jsem se na konec chtěl zeptat, že historik se musí pokoušet porozumět době, kterou popisuje, lépe, než jí rozuměli současníci. Já s tím souhlasím, ale zdá se mi to domyšleno v rozporu s tím, že jste tady kdysi říkal, že aby něco bylo dějinnou událostí, tak ji jako takovou musí chápat současníci.

Hejdánek: Ano. Já jsem se toho dotkl, upozornil jsem, že aby se něco stalo událostí, tak to musí projít lidským vědomím. To znamená nějakým pochopením. Ale to pochopení nemusí být správné. I nesprávné pochopení umožňuje, aby událost dějinná se děla.

Jiný hlas: Ale pak ta původní teze zřejmě nebyla přesná, protože mám dojem, že událost, kterou současníci nepochopí jako historickou událost nebo ji nepovažují za ni, já tak můžu pochopit později. Pro mě to historická událost je, ačkoliv pro ně nebyla.

Hejdánek: No tak to ne. Já jsem špatně rozuměl. Jako událost to nějak musejí chápat, má-li to být událost. Ale mohou to chápat nesprávně. Ale ne, že by vůbec jako událost to nebrali. Poněvadž pokud to neberou jako událost, tak žádná událost nemůže vzniknout.

Jiný hlas: No jistě, to jako událost brát musejí. Nevím, může se jednat o zabití nějakého, který můžou brát jako zabití kohokoliv, nějakého tuláka někdy někde v Thébách. A pro mě to může být událost, která je velice podstatná, protože můžu zjistit, že to byl prostě dobrý vládce a tak.

Hejdánek: Ano, to je otázka správného, nesprávného pojetí událostí. Ale jako nějakou událost to musejí chápat, protože jinak by událost nemohla, dějinná událost nemohla existovat.

Jiný hlas: Ale ne jako událost dějinnou teda.

Hejdánek: Jo, jistě, to samozřejmě. Někaká příhoda mimo dějiny se může takhle stát, že jako spadne šutr odněkad ze skály a zabije někoho třeba, tak něco podobného jistě.

Jiný hlas: Měl bych k tomu takový dotaz. Tohleto pojetí, které tady vytváříme, mně přijde v některých věcech nebezpečné. To vám nevadí třeba, že se v podstatě shoduje s heslem z *Orwella*: Minulost je přítomnost?

Hejdánek: *Orwell* především ukazuje na některé absurdnosti, ale vzhledem k tomu, že je Angličan, že je odchovanec toho anglosaského myšlení, tak on nemá pro některé věci pochopení. Takže on zesměšňuje, úspěšně, i věci zcela správné. A tedy nepochybně on to zesměšňuje tak, že ukazuje na deviace těch správných věcí. Ale nedá se svítit, i když to *Orwell* úspěšně zesměšnil, tak některé věci budeme muset držet.

Jiný hlas: *Orwell* se ujal jen mimochodem. Jde mi o to, že skutečně tohle pojetí je nebezpečné tím, že je snadno zneužitelné. Že tedy z toho falešného vědomí to může vypadat jinak.

Hejdánek: Ano. To je tak, jediná obrana proti tomu je být ve střehu a každé zneužití odhalovat. Ale pravda sama je nebezpečná tím, že každá pravda je nebezpečná tím, že okamžitě, jak je vyslovena, tak se objeví lež, která toho využije a oblékne se do toho roucha a předstírá totéž, jenom ve špatném smyslu. Čili to rozpoznání staré, že *corruptio optimi pessima*, že největší nebezpečí naprostého selhání nebo

scestí je právě ten, co se dostane nejvýš co do úrovně.

Většinou cituju *Brocha*. *Broch* má nádherné studie, kde ukazuje, on tam aplikuje takové tradiční myšlení – on je Žid, takže má pro to takové zvláštní předpoklady – a aplikuje takovým svérázným způsobem určité zaběhané, až dogmatizované představy křesťanské. A zejména tedy myšlenka o antikristu. To je třeba chápat jako – on de facto tuhle myšlenku silně religiózní a patřící do okruhu křesťanského, tím, že je Žid, tak ji zlidštuje nebo zcivilňuje a ukazuje, že každá hodnota vyvolává v život antihodnoty a že čím vyšší hodnota, tím větší pravděpodobnost jejího zneužití.

Naprosto přesvědčivě to ukazuje zejména, prakticky jako umělec, na kýči. V čemž se shoduje s tím – ach, teď si nevzpomenu, to je Němec, *Giesz*, jo – taky velmi pozoruhodné, jak vlastně dokonalost je prováděna takovým vyprázdněním nebo jakousi nutností, že krása, dokonalá krása, úplně nezadržitelně spěje ke kýči. A vždycky bránit je tomu možno tím, že se té krásy trochu ubere, že tam toho tolik není, toho sladkého tam prostě tolik není.

Takže tyhle úvahy jsou, a ještě si nemůžu vzpomenout teď, ještě je to v nějaké souvislosti jiný. Je stará zkušenost, že všechno veliké s sebou nese zvýšené nebezpečí. Čili ono to vypadá jako blbá obrana, ale je třeba to vzít vážně a počítat s tím. Pravda je, že taky stará zkušenost, že lež, na které každý pozná hned, že to je lež, není nebezpečná. Nejnebezpečnější je lež taková, která se nejvíc podobá pravdě.

To je jenom obráceně řečeno, jak právě pravda je nebezpečná, protože jak se někde objeví, tak hned se objeví nějaká lež, která je jí strašně podobná. Čili to zneužití prostě patří k našemu světu a jediná možnost je ustavičně, nejusilovnějším kritickým postupem furt rozlišovat a dávat bacha. Nic se proti tomu nedá dělat lepšího. Nejste spokojen?

Jiný hlas: Já se totiž bojím, že se bráníte tím, co se vždycky vymlouvalo. Když jsme tady mluvili o tom, jak jsou ty úrovně, od mikroskopické přes biologickou až po tu dějinnou, a že se to nejlépe pozná na těch vyšších úrovních, tak jsem říkal, že na té vyšší úrovni je daleko větší nebezpečí omylu podle mě. A v té diskuzi jsme teď u toho vlastně, vy říkáte to samé, jenomže je potřeba si dát bacha.

Hejdánek: Já si to nepamatuju teda, ale to bylo nějaké...

Jiný hlas: Ne, to je v pořádku.

Hejdánek: Prostě je to omyl na úrovni. Víte, já už jsem to tady myslím taky při nějaké příležitosti citoval, mě to trošku vždycky irituje, zvlášť když to slyším od někoho jiného, třeba u *Heideggera* mě to vysloveně dráždí, když on tam napíše: *Wer groß denkt, der muss groß irren* nebo *irrt sich groß* nebo *irrt groß* nebo něco takového. No prostě, kdo velce myslí, dopouští se velkých chyb. Prostě ono je to skoro totéž, co jsem teď tady říkal. A je to taky nepřijatelný. A zvlášť to nepřijatelný od toho *Heideggera*, kterej tím de facto chce zakrejt, že chodil v těch holínkách a hajloval jedenáct měsíců.

Holt to je taky tím, že jakmile se něco formuluje, tak ono to není fixovaná pravda. V různých situacích zrovna člověk má nějaký jiný možnosti, já si na to nevzpomínám, bylo by to možná ještě nějak vybavit zpátky. Každopádně má to různé stránky, ale nemá to být omluva. U toho *Heideggera* to vypadá, jakože hlavní je velce myslet, a ty omyly – holt s tím jdou v dešti. Tak tak to nesmí být.

Ovšem pravda je, že kdo velce myslí, velce se taky – nebo jak by se to řeklo – dělá velký omyly. To je taky pravda, ale má to být výzva k tomu, že tím větší je odpovědnost a že má se tomu vyhýbat a tak dále.

Kdyby se to mělo kvantifikovat, tak to asi pravda není. Já si teď jenom vyměřím, bať si na to nepamatuju, jak tady tato diskuse tenkrát vypadala. Čím je vyšší úroveň, tak samozřejmě obrovské množství, obrovská kvantita takových drobných primitivních omylů odpadá.

Čili je otázka, jestli můžeme to tak nějak zvážit, že roste možnost omylu. Roste možnost omylů nových. Ta je tady vždycky. No ale čím je vyšší úroveň něčeho, tak tím se předpokládá, že ty primitivní omyly už má za sebou, tam už je to tak rutinizované, že se omluv nemusí dopouštět. Samozřejmě riziko je, ale vždycky je to na tý špici, to je jedno, jestli je to na začátku, nebo úplně na té nejvyšší, vždycky to riziko omylu je tam, kde je něco nového. A čím je to vejš, holt ten omyl může být razantnější. To je pravda.

Jiný hlas: Helejte se, ale když jsi řekl, že to myšlení tadyto je nebezpečné, a tys na to reagoval, že je nebezpečné, a já nevěděl, co jsi tím myslel, tys tam tak ťuknul: nebezpečné.

Hejdánek: Nebezpečné je na tom to, že ten výklad dějin nemusí bejt pravej a může být nepravej. A pokud oklamete lidi...

Jiný hlas: A čím je mocnější...

Hejdánek: Vždycky je to tak, že výklad – pozitivista dělá to, že jej odstraňuje, protože prostě pozitivista dělá jenom fakta z oné...

Jiný hlas: Ale to je za cenu, že nereflektuje...

Hejdánek: Za cenu, že zamlčuje to, že stejně vybírá podle toho, co je pro něj důležité. Takže tímto příkladem můžeš si být toho jenom vědom. A to je právě to, co je bezpečnější než nebezpečnější. Nebezpečnější je podle mého soudu domnívat se, že pozitivisticky hodnotím, a ve skutečnosti stejně, nereflektovaně stejně hodnotím, výběr fakt třeba. To je mnohem horší a nebezpečnější, než když si to člověk uvědomuje a s tím to dělá. To si uvědomuju jako riziko.

Jiný hlas: No jasně, ale to si uvědomuješ to nebezpečí, jsi říkal.

Hejdánek: Jistě. Ale to si uvědomuješ a první věc, jak se toho nebezpečí zbavit, je, že si ho uvědomím. Čili by to spíš byla bezpečnější cesta, ne jako právě nebezpečná.

Jiný hlas: No to tam je a musíme v tom vidět, o tom jsme tady mluvili. Podle mého soudu největší nebezpečí je, když se někdo domnívá, že nezaujatě něco... Toho dává Hejdánek taky ten příklad, když někdo nerozumí dejme tomu církevním dogmatům, tak o tom může psát a vůbec neví o čem, a teď tam vnáší ty svý... to, o co tam šlo v těch bojích. Tak tam vnáší nějaký svý kritéria a jsou to fakta, která se uvádí jako fakta, ale jsou to fakta nerelevantní. Někdy zdání se vydává za skutečnost, jako pravdivý zdání, který už není pravdivý, že je to jenom vnější podoba.

Hejdánek: Jistě, ta lež může napodobovat jenom to zvnějšnění pravdy, nikoliv pravdu samu.

Jiný hlas: No a v tom spočívá celej ten háček. A čím se od toho zvnějšnění liší? Zvnějšnění taky se odděluje od pravdy.

Hejdánek: No tak, ocituju *Rádlu* nejdřív, pak to rozšíříme. *Rádl* říká, že pravda násilím vnucená někomu, se stává lží. Co to znamená? Samozřejmě násilím můžete vnutit někomu jediné pravdu zpředmětněnou, čili nějakou formuli. Ta formule v dané chvíli může ještě fungovat jako dost slušná orientace a furt ještě něco z té pravdy na sobě může mít. Ve chvíli ale, kdy ji někomu vnucujete, tak prostě přestává mít jakoukoli pozitivní funkci.

Co to znamená? Že tedy ten rozdíl mezi pravdou a lží není primárně a nutně rozdílem předmětně jaksi demonstrovatelným na té pravdě samotné, nýbrž týká se souvislostí, týká se kontextu, týká se té situace. Prostě tím, že pravda je vázaná na situaci, tak jakékoliv její zvnějšnění přenesené do situace jiné, neadekvátní, v ní se mění v lež. Čili ten rozdíl se týká té situačnosti, nikoliv té vnější podoby té formulované pravdy samé.

Jiný hlas: No dobře, to je přenesení do neadekvátní situace. Ale když naopak v té samé situaci jakmile se objeví pravda, hned se objeví lež? To znamená v té samé situaci a ta lež se snaží tu pravdu nahradit. Takže je to v týhle situaci, kde není ta neadekvátnost. Pořád se jedná o tu samou situaci.

Hejdánek: No tak, jestli to... to není ta táž situace. Ve chvíli, kdy tam ta lež začne fungovat, tak z toho udělá jinou situaci. Jak ta lež tam začne fungovat? No buď se podbízí, nebo se vnucuje. Třeba nebo používá mocenských prostředků. A tím se změní situace.

Jiný hlas: No, to jsi chtěl říct, ta pravda přenesená... znejsoucňelá, přenesená do jiné situace se stává lží.

Hejdánek: No protože my zas nemůžeme zavrhnout každou formulaci pravdy. Poněvadž bez toho se nemůžeme obejít. My nemůžeme se stát vyznavači ryzí pravdy a odmítat veškeré formulace. My přece myslíme a chceme myslet přesně, pojmově a tak dále a chceme, aby pro naše myšlení ta pravda měla nějaký význam, aby se uplatňovala v našem myšlení.

Jiný hlas: Tato zpředmětnělá pravda, ta se taky mění v situaci. Taky mění situaci.

Hejdánek: Samozřejmě.

Jiný hlas: No tak mi řekni, když ta lež, jak začne působit, tak mění situaci, no a jak se pozná, že je to lež, a kde je ten rozdíl mezi lží a tou zpředmětnělou pravdou? Obě mění situaci.

Hejdánek: Všecko mění situaci. Copak někdy situace zůstane stejná? V tom, že v té situaci nové to funguje buď jako pravda, nebo ne. Buď je to pravda, nebo není to pravda. Poněvadž v té nové situaci zase je něco pravda, co ukazuje tu předkládanou pravdu jako pravdu nebo jako lež.

Jiný hlas: No jo, ale já se ptám, kdy to je pravda a kdy to není pravda.

Hejdánek: No to se pak nedá takhle obecně říct, to by znamenalo, že mám příruční měřítko, kterým změřím něco a už vím, jestli je to pravda nebo ne. Copak je možný takový kritérium říct?

Jiný hlas: To znamená jediné v konkrétní situaci.

Hejdánek: Jedině v konkrétní situaci, ale ne po čuchu... samozřejmě tam musí být k tomu taky čuch, že? Dobře, ale navíc velká myšlenková práce. Krajní úsilí, v kterém ustavičně na jednu stranu vyžaduje to bezohledné pokračování v důsledcích a na druhé straně ustavičná otevřenost, jestli to, co dělám, náhodou není ještě větší volovina než to, co kritizuju.

Jiný hlas: No jistě, mně jde o to, že tedy pravda a lež jsou takové dva velice vzdálené póly. Na jednu stranu stačí maličko a z té pravdy se stává lež.

Hejdánek: To je špatně řečeno, stačí maličko.

Jiný hlas: Nebo ne, takhle. Největší pravda je ta, která se nejvíc podobá pravdě... lež... největší lež, nejnebezpečnější lež. Teď mi řekni, jako když se nejvíc podobá, tak to vypadá, jako že se pořád blíží a blíží, ale nesmí překročit tu hranici, jako by ji nikdy neměla... ne, nemůže.

Hejdánek: No tak nemůže. Copak se může něčím víc nepřipodobňovat, ale v podstatě je to v čem... v čem je ten rozdíl?

Jiný hlas: K čemu se má připodobňovat? K vnějšímu... k zvnějšnění nějaké pravdy.

Hejdánek: No dobře, ale to zvnějšnění pravdy ovšem taky už nemá s tou pravdou tak úplně moc společného.

Jiný hlas: A lež taky ne. A je ale podobná tomu zvnějšnění. To zvnějšnění se stále více vzdaluje od pravdy. To znamená, že se přeměňuje v lež? To jsem se chtěl zeptat.

Hejdánek: Ne, to vzdaluje se od pravdy v jistém smyslu, ale ne, že se přeměňuje v lež.

Jiný hlas: No dobře, může být potom to zvnějšnění pravdy vzdálenější od pravdy než ta lež?

Hejdánek: Ne.

Jiný hlas: Nemůže. No tak já nechápu proč. V čem je ten rozdíl.

Hejdánek: No jo, protože to... tady je to logické hraní s termíny a vůbec nepřihlížíš k tomu, o co vlastně jde.

Jiný hlas: No tak já se ptám, o co vlastně jde.

Hejdánek: Jsou vypracovávány nejrůznější způsoby, jak to rozpoznat. Poněvadž tohleto vědomí je staré, že? A teď kdekdo se pokoušel jaksí najít nějaká taková kritéria nebo aspoň taková znamení toho, jestli je něco zcestné nebo ještě cesta slušná. No a tak jsou různé případy. Broch uvádí třeba typický kýč pro něj je, když Nero zorganizoval zapálení Říma a teď tam prostě uchvácen tím hořícím Římem uchopil loutnu a začal na ni hrát.

No tak co na to? Prostě jakýsi kýčovitý prožitek, věrný, do toho sténání těch upalovaných Římanů a bédování na to, že jim hoří domy a tak dále, tak on tam hraje na loutnu. No tak tam je na první pohled jaksí ta neadekvátnost situaci patrná. Prostě je to psychická deviace. Co se s ním dá... On to takhle uvádí jako takový krajní případ.

Ale ovšem stejně tak... jo. Tady vznikla diskuse, je možné, aby Hrabal zůstal slušným spisovatelem, když mu nic nepublikovali – a teď nevím, jestli teda opravdu to byla první věc, nebo jedna z prvních jenom, já si to už nějak nevybavuju – *Tvár* otiskla část té jeho básně *Bambino di Praga*. Shodou okolností já jsem v tom též čísle měl jakýsi článek a poslal jsem celé číslo J. B. Kozákovi. No a když potom jsme se setkali znova, tak o tom se vůbec nezminil, jestli četl nebo nečetl, co jsem já napsal, a prostě úplně chrлил síru a oheň na *Bambino di Praga*, že tam jsou prostě nějaké strašnosti v tom. No samozřejmě tam byly obscenity, tam byly nějaké vulgarismy, a to všecko ten Hrabal...

No a potom nějak Hrabal se začal prosazovat a začaly mu vycházet knížky, ale redaktori mu v tom dělali

pronikavé změny, vyškrtávali sprostá slova, a když to mělo náladu příliš nějakou takovou obskurní, tak tam dělali pozměny v tom smyslu, aby to vypadalo líp. No a Hrabal prostě neprotestoval ne proto, že by byl bezcharakterní, nýbrž protože to byl surrealista, tak z toho měl prču. Prostě pro něj to bylo další potvrzení surrealističnosti situace, v které píše své surrealistické věci.

No a vznikla diskuse, jestli je to možný, aby spisovatel prostě – o kterém Lopatka napsal celej článek, kde díky laskavosti Hrabalově mohl srovnat rukopis s tím, co nakonec vyšlo, a teď tam odhaloval nehorázný věci, který Hrabal koncedoval... Vznikla dlouhá diskuse o tom, jestli tohle smí nebo nesmí ten dotyčný udělat. O to tady nejde jenom o pravdu. Já to uvádím jako... No a co se k tomu dá říct? No jediné to pečlivě analyzovat a ukázat, jestli se opravdu něco stalo, nebo ne, jestli to poškodilo to dílo nebo nepoškodilo to dílo. A je to obrovská práce. Co se o tom dá říct? No zásadně koncedovat nějaký zásahy cenzury nebo redaktora, což tenkrát vycházelo dost nastejno v podstatě taky. No to se nedá šmahem odsuzovat. No prostě někdy ty zásahy jsou takové povahy, že to dílo natolik nepoškodějí a že je lepší, když to vyjde, než když to nevyjde. Že je to svým způsobem takový nepřipustný zjednodušování a vlastně nezodpovědný odmítnout jakoukoli opravu a úpravu a tak dál. Jestli to poškodí nebo nepoškodí... No a takhle to vypadá všude. No já nevím, co se k tomu dá říct. Jedině velmi pečlivá analýza může ukázat, jestli tam k něčemu došlo nebo ne.

Jiný hlas: To je niceříkající tohle. Pečlivá analýza nemůže bejt bez kritérií, podle kterých tu analýzu děláš.

Hejdánek: Vždyť ty kritéria nikdy nejsou ničím víc než jenom berličkami. O to jde. Při posuzování hodnot kritéria jsou berličky. A dokud se hoděj, tak se hoděj a najednou přijdeš k situaci, kde musíš ty berličky odhodit a hledat kritéria nová, čili zase berličky nové. Takhle vypadá hodnocení. To neexistuje, to není taková věc, že je předem všechno, že tady máme prostě nějaký kritéria, prostě to platí jako desatero a pak se podle toho řídíme. Tady nic takového napsaného není. Jaký jsou kritéria, jak má vypadat šachová hra, jestli tam má bejt ta věž nebo ne, jestli je dovolená rošáda nebo není rošáda. Nikdo to nikde nestanovil. Ale ukáže se tím, jak lidi hráli, že v dějinách se zavedly určitý nové figury a zavedla se třeba ta rošáda jako nový tah, já nevím asi od 16. století teprve. No a ukázalo se, že to zhodnocuje tu hru. No ale to není předem nějaký kritérium. To prostě se zjistí. A zjistí to mnoho lidí a právě rozhodující jsou ty, co to umějí nejlíp hrát, a ne ty blbouni, který by hlasovali rádi. No a co se s ním dá dělat?

Jiný hlas: Podívej, jestliže mám rozhodovat, jestli je něco lež, nebo není... Ticho tam! Jestliže mám rozhodovat, jestli je něco lež, nebo není, tak musím vědět, buď co to je lež, a nebo...

Hejdánek: Uvažuješ naprosto... No tak tohle tady vytýkáš každému, že používá slova a neví, co to je. Nevíš, co to je. O nepředmětné skutečnosti říkáme nepředmětná skutečnost a nemůžeme říct, co to je, protože není nepředmětná skutečnost.

Jiný hlas: To je otázka. Najednou je to otázka. Před chvílí jsi říkal, že lež není nepředmětná skutečnost.

Hejdánek: Není ryzí nepředmětnost, pochopitelně není. Ale je otázka, jestli to je jenom předmětnost. Kdyby to byla jenom předmětnost, tak nic by nebylo na světě snadnějšího než ji odlišit od pravdy, která není ryzí nepředmětnost.

Jiný hlas: No jenomže já jsem se ptal na srovnání nikoliv s pravdou, nýbrž se znějšněním pravdy.

Hejdánek: No ale to není ryzí nepředmětnost. To srovnání... a není to taky ryzí předmětnost. Čili jestliže má ta pravda se připodobňovat lži, tak musí přinejmenším předstírat, že má taky nějakou nepředmětnou stránku.

Jiný hlas: Musí jenom předstírat?

Hejdánek: Musí ji předstírat, a nebo ji dokonce i mít. Eventuálně může mít nějakou, no.

Jiný hlas: No podívej, mně jde o to. Mluvila se tady o tom, že ta pravda se znějšní, sama ovšem tedy nepřechází do toho, co se znějšní, protože ona je ryzí nepředmětnost. A teď to znějšnění se postupem času vzdaluje od pravdy. Prosím, tohle všechno беру. Ale kde se vezme najednou lež? Co to je lež? V které fázi nebo odkud přijde lež? Co to je ta lež? Lze ji napasovat na pravdu, no ale jako vůbec nechápu, jak tam můžeš tu lež zapracovat, co to je v tom tvém výkladu pravdy ta lež.

Hejdánek: No už jsi se někdy setkala se lží? Chceš po mně, abych tady konstruoval *intencionální* předmět

lež. No ale to je přece zkušenost. My víme, že jsou takový případy, že někdo mluví pravdu, a jsou takový případy, že někdo lže.

Jiný hlas: No co to je, že mluví pravdu?

Hejdánek: No ano, tak jestliže míníš vážně tuto otázku, tak to znamená, že nežiješ v civilizované společnosti, kde to tak či onak lidi rozlišují. A zejména malý děti jsou na to neobvykle hapy.

Jiný hlas: Teď přecházíme od filosofie k tomu, jak to tak či onak lidi rozlišují.

Hejdánek: No dobře, tak ptát se, co to teda je, je *nonsens*. Můžeme jediné postupně ukazovat, jak se to jeví. Co to je, se může ptát Sókratés, když je posedlej *intencionálními* předměty a ptá se, co to je spravedlnost. No a teď mu tam něco říkají a on to jedno po druhém vyvrací jako blbost. No tak to je jedinej způsob. Jakmile se vydám na tu cestu říct, co to je lež, no tak pochopitelně tím *de facto* nepředmětně říkám, co to je pravda, a už jsem vedle. To nejde prostě. To nejde. A nejde to nejenom kvůli pravdě výjimečně. To nejde u ničeho. Co to je život? Co to je vesmír? Prostě to nejde říct, co to je. Všechno, co má nepředmětnou stránku, o tom se nedá říct, co to je. Co to je, se dá říct jenom, když o něčem mluvím tak, že to vymezím, pokud to je nějakým způsobem možný. No, vymezíš si, co to je lež, si můžem, ale nám teď jde o tu lež. Tam to vymezovat nejde, to prostě je zkušenost, že lež existuje. Buď vědomá, nebo nevědomá. Lidi obelhávají nejenom jeden druhýho, nýbrž sami sebe, žijou ve lži. To znamená, že není možno je usvědčit, že klamou, poněvadž oni klamou sebe.

Tohle všechno jsou povídky kolem lži a to všechno je třeba zvládnout, abychom věděli, co to je lež. To se nedá říct definicí.

Jiný hlas: Jde o to, jak lidi pochopem poznávají lež, jak se všeobecně...

Hejdánek: Nepochopují, ať nepochopují.

Jiný hlas: Ale prostě, když dělám tady filosofii, tak bych chtěla slyšet nějaký filosofický slovo o tom.

Hejdánek: No jistě, tak to je ale celej výklad. To jako kdybys chtěla říkat: co tady kecáme furt o kosmologii, tak co to je teda kosmos? Krátce, stručně. Tak proč jsme tady mluvili celej rok o tom?

Můžeme o tom mluvit, no ale to nejde říct takhle, co to je.

To je jedna z nekomplikovanějších věcí. *Spinoza* prohlásil, že *veritas est index sui et falsi*. Pravda je měřítkem, dalo by se snad přeložit měřítkem sebe a lži nebo omylu. No to je všechno, co se dá o tom říct. Ve světle pravdy se ukazuje pravda i omyl.

Co to je? Jakmile se řekne, co to je pravda, no tak jsme vedle. A říct, co to je lež, to znamená jenom opačně, negativně říct, co to je pravda. Co to není pravda, nebo pozitivně, co to není pravda, čili negativně, co to je pravda.

To jsou určité věci, který... co to je filosoficky? No jistě. To znamená, že to máme definovat, nebo co? Co to znamená teda? Jsou určitá témata...

--- (1985-05-23 Filosofická kosmologie XXVI (2)_26-2b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: No, takže my bychom měli nejdřív začít, ovšem ten kolega tady není, co má. Čili uděláme to dneska bez, on to zopakuje s někým z vás. Takže ještě bych prosil, kdyby...

Hejdánek: Tak viděli jsme, že dějiny nelze redukovat nebo redukovatě chápat jako objektivní proces, zvnějšku popsateľný a dokumentovateľný. To jsme si ukazovali tím, že dějiny nejsou možné bez zprostředkování vědomí, že tam, kde nefunguje vědomí jako zprostředkující činitel, dějiny nejsou možné. Že nedojde k dějinnému procesu nebo k dějinným událostem.

Tak to je jedna věc. Za druhé jsme si ukazovali, že v dějinách se vždycky také děje nebo stává něco, co nejenom že nelze předem odhadnout a vypočítat na základě toho, co tu bylo a je, nýbrž co by jaksi byl takový moment nahodilosti, moment neočekávanosti. Ale že se stává, děje – možná to stává je lepší – něco, co je schopno to, co bylo a je, ukázat v novém světle, ukázat jako něco jiného. To není jenom, že to je nějaký nový prvek, nýbrž že ten nový prvek jako kdyby ukázal všechno to dosavadní z jiné strany, v novém světle.

Čili ta novost se týká pak i toho, co už uplynulo, co se stalo. No a tím vlastně nejenom to ukázat v novém světle, ale vlastně to zprůračnit... tím, že se to ukáže jako něco jiného, tak ono se to opravdu tím jiným

stane. Tedy proměnit to, a to při – to je třeba dodat – při zachování všech vnějších znaků a daností. To znamená určitá paralela s historiografií nebo s historií jakožto výkladem dějin. Není to tak, jenom tak, že historik podle toho, jak přistupuje k dějinám, k nějakému dějinnému období, tak že si vybírá fakta a z nich sestavuje obraz doby. Není to jenom tak, že to je otázka výběru fakt. Nýbrž jestliže pochopí něco podstatně nového, tak on může zůstat při těch faktech, kterých používají ti ostatní historici. To není nějaká násilná změna, to není deformace toho, co se stalo, po vnější stránce zjiitelná deformace. Prostě nějaká ideologizace, dodatečná nějaká indoktrinace, jak to vlastně mělo být, a tvrdí se, že to tak bylo. To není tak, to je strašně primitivní to takhle dělat.

Nově ukázat to, co se stalo, znamená tu po té vnější stránce se toho nedotknout, nechat to být, jak se to stalo, a přesto to ukázat z nové strany, v novém světle. Takže je důležité tam pamatovat, že to je při zachování všech vnějších znaků a daností. Že není třeba odmalovávat, retušovávat osoby na fotografii. Že není potřeba likvidovat, pálit, zneplatňovat nějaká fakta. Není třeba zamlčovat, vystříhávat z té minulosti, a přesto se to objeví v novém světle.

Já jsem teď řekl paralelně: jednak co se stává v dějinách, a zadruhé jak se to popisuje. Tak se vrátíme zase k těm dějinám. Přesně vyjádřeno, stává se uprostřed dějin, že nás osloví určitá na situaci vázaná výzva. Kdo jste tady byli minule, o tom jsme diskutovali s Trojanem. Tedy důležité je, že ta výzva, která nás oslovuje, že je vázaná na situaci. To není nějaká výzva pro všechny věky a pro všechny doby a pro všechny lidi stejná. Je to situační výzva. V tomhle smyslu je třeba, já si myslím, že bychom se někdy měli možná vrátit přece jenom... uvidíme, musíme se domluvit, začněte o tom taky uvažovat, co budeme dělat příští rok. Ale možná že bychom mohli zařadit výklad o Toynbeem. Já jsem ho několikrát citoval a ta jeho koncepce výzvy a odpovědi jako základního kritéria, s nímž přistupuje k dějinným obdobím, aby pochopil, oč tam šlo. Říká, že pochopit můžeme tu rozhodující situaci jedině, když pochopíme, jakou výzvu představovala a jak na tu výzvu lidé odpověděli. Tedy po mém soudu je to velký objev, od té doby žádný historik není na úrovni, který se s tímhle tím nějak nevyrovná.

Takže stává se uprostřed dějin, že nás osloví určitá výzva vázaná na situaci, a my tu výzvu můžeme přeslechnout, ale i když ji zaslechneme, tak ji můžeme nepochopit, špatně pochopit. A i když ji pochopíme, můžeme selhat ve své odpovědi na ni. Tohle je ta komplikovanost dějin.

A teď přejdeme zase do oblasti historické práce, práce historika. Tedy historik se musí pokoušet porozumět době, o které píše, lépe než jí rozuměli současníci. Na první pohled je to v rozporu s řadou teoretiků historiografie a mohlo by se zdát, že to je v rozporu i s tím, co jsme řekli, protože to, co se v dějinách děje, se nemůže dít dějinně bez prostřednictví vědomí. Ale právě protože se to děje v té době, tak se to může dít jen prostřednictvím vědomí tehdejších lidí, tedy lidí té doby. Je vůbec možné připustit metodicky, že historik, který k tomu *ex post* přichází, třeba po stu letech nebo po tisíci letech nebo dýl, že je vůbec možno postulovat, že ten historik se má pokoušet porozumět té době líp, než jí rozuměli současníci. Co to znamená? Není to pak úplně jiná doba? Není naopak ten historik vázán právě tím, aby pochopil tu dobu skrze to pochopení těch současníků, a ne skrze své pochopení? To je tedy metodická otázka, kterou se teď nebudu zabývat, kterou je možno namítat, proti které je možno namítat, kritizovat... ale tady to řeknu spíš dogmaticky: ten historik se musí pokusit vidět tu dobu i s tou výzvou, které eventuálně neporozuměli ti současníci dobře, nebo kterou přehlédli, přeslechl. To jest tak, že dokonce tam v té době musí odhalit, nebo se musí pokusit odhalit i to, co ti současníci svým vědomím řádně nezprostředkovali.

To není tak křiklavé, protože to platí nejenom o výzvě, ale to platí i o faktech. Současníci většinou jsou méně informováni o faktografické stránce své doby než potomci. Potomci těch materiálů mají víc, jsou schopni je lépe zpracovat, protože na to mají víc času. Čím je odstup větší, tím víc času na to mají. Čili porozumět té době i po stránce těch vnějších materiálů, které o ní máme, umožňuje samozřejmě proniknout hlouběji, než ti současníci to mohli udělat.

My jsme si neříkali – to je poznámka, vlastně jsem říkal, že o tom nebudu mluvit, ale to je jedno – my jsme si neříkali, že je historie možná jenom tam, kde je zprostředkována správným vědomím. Může být

zprostředkována i falešným vědomím. Jenom to bez toho vědomí nejde, to jsme si říkali. A tady je ten rozdíl: když historik k tomu přichází zpětně, tak může zachovat určitou distanci od té falešné stránky tehdejšího vědomí a přijít se svým lepším porozuměním, lepším pochopením.

No a taková výzva může mít různý dosah a různě široký záběr. To znamená, může to být výzva jen pro nás, jen pro mě, nebo jen pro úzkou skupinu lidí, nebo jen pro jeden národ, jednu společnost, nebo pro jedno kulturní společenství, kulturní obec, třeba jako byla ta středomořská *oikúmené* kdysi. Eventuálně to může být výzva pro celý civilizační komplex, nebo dokonce pro celé lidstvo, jak čím dál se lidé organicky nějak sbližují do jakéhosi lidstva, které je spjato spolu takovými pouty, že je to skutečně, stává se jednotným lidstvem. Už to není jenom množství, mnohost, multiplicita různých kmenů nebo nějakých kmenových souručenství, národů, národnostních, rasových společenství a podobně.

Takže ta výzva, protože je situační, tak může se týkat situací velmi individuálních a omezených, vymezených, a může být taky velmi široká. To záleží na té výzvě, to nezáleží na těch, kdo tomu rozumí. No, už z toho, jak vykládám – já se sice odvolávám na Toynbeeho tady – ale jak mluvíme o té výzvě, tak nepochybně všichni pozitivisté, historičtí pozitivisté by museli proti tomu protestovat, že něco takového jako ta výzva, to není žádný fakt, to není nic objektivně konstatovatelného, a tudíž to pro ně neexistuje. To je jenom výplod fantazie, produkt určitého způsobu myšlení a tak dál.

Ale proč bychom měli zůstat u kovářička Toynbeeho, když je lépe jít k vlastním zdrojům tohoto typu myšlení? No a tady musíme jako ten prapůvodní zdroj uvést izraelskou tradici. Skutečně žádné srovnávací studie, které by ukázaly nějakou další tradici tohoto typu, neexistují. Prostě to je ten zdroj. A tento zdroj, jak mnoho studií již myslím zcela prokazatelně ukázalo, to je ten zdroj zcela specifického dějinného myšlení, které je dnes moderní, je nám už takřka samozřejmé, kdyby nebylo toho, že ustavičně má tendenci upadat a neudržovat se v té výši, v jaké má být... tedy tam je s tou samozřejmostí zároveň to upadání. Ale pokud to zůstává na určité již jednou dosažené výši, tak to skutečně nelze najít zakotveno jinde než právě v této tradici, ať si to myslitelé, kteří tímto způsobem myslí, ať si to uvědomují nebo ne, nebo třeba proti tomu protestují.

Tedy v izraelské tradici najdeme porozumění pro to – tady si teď spojíme ty dvě hlavní linie nebo dvě hlavní oblasti, o kterých jsme v semináři celý rok mluvili – najdeme tam porozumění pro to, že sama nebesa, nebo dnes bychom mohli říct sám vesmír, cosi vyjadřuje, vyslovuje, znamená. Že tedy ani sám vesmír není pouhou daností, něčím prostě jsoucím, *brutus*, není to tvrdé faktum, není to prostě něco jako kámen na silnici a vlastně ani kámen na silnici není něco takového, v důsledku pak. A vyjadřují to, jak jsme už viděli, tím, že nebesa vypravují slávu Hospodinovu. To vypravují, to je jaksi vyslovují. Jako nemohl ze sebe vypravit slovo, tak ta nebesa naopak vypravují slovo. To není tak, že by nám tady povídali nějaký mýtus, nějakou povídku o slávě Hospodinově, nýbrž že vyjadřují, vyslovují, dávají výraz slávě Hospodinově.

Tedy v téhle izraelské tradici najdeme porozumění pro ten svět, který nějak vybočuje nebo který je vystrčen z toho dění dějinného. I ten svět, který není pojat v dějiny, i ten svět něco znamená, něco vyjadřuje. A ovšem tam to je důsledek toho, že nejprve se to porozumění otevřelo těm výzvám dějinným nebo v dějinách přicházejícím.

Takže samozřejmě – protože jsem nejdříve uvedl to porozumění pro vesmír – jestliže sám vesmír, sama příroda je vždy také poukazem k něčemu mimopřírodou, pak to tím spíš platí o dějinách. Ovšem, a to je ten důvod, proč jsme to obrátili, v dějinách tomu je podstatně jinak. Situační výzva, která nás v určité dějinné chvíli může oslovit, není jenom pouhým poukazem. Není to jenom nějakým vystrčením prstu nebo ukázáním někam, nýbrž je právě výzvou.

Nejde tu tedy o, řečeno z řečtiny, *phainestai* něčeho, co tu už je. Od toho je fenomén, od *phainestai*, to je to, co se vyjevuje. Nebesa nevypravují slávu Hospodinovu, nevyjadřují slávu Hospodinovu nebo nejsou znamením slávy Hospodinovy v tom smyslu, že by vyjevovaly pouhou svou daností tu slávu. Nezůstává to jenom při tomhle, i když to je – když Kant hovoří o tom, že jedna z těch velkých věcí, která v něm budí nadšení, je hvězdné nebe nad námi, tak to sice dává do těsné souvislosti s mravním zákonem v nás, ale

přece jenom je vidět, že je mezi tím strašlivý rozdíl. Zatímco ten mravní zákon nás zavazuje, tak ta nebesa nad námi nás nanejvýš oslňují, fascinují nás. To je něco jiného.

Na tohle právě má na mysli ta tradice izraelská. V dějinách nejde jen o nějaký zážitek čehosi velikého, zážitek kola dějin nebo zážitek osudu, zážitek nějakého prozřetelnostního řízení a podobně, nýbrž je tu výzva, která nás vede nebo vyzývá k vytvoření, provedení něčeho, co tu nebylo a není. Zatímco to *phainestai*, to vyjevování, ukazuje, co tu je. A jestliže nebesa vypravují slávu Hospodinovu, tak vypravují slávu, která tu je, a celý vesmír je jakoby dokumentem té velikosti stvořitele. V té dějinné výzvě je to jinak.

Tam nejde o nějaké zahlcení naší vnímavosti čímsi grandiózním, nýbrž tam jsme vyzýváni udělat to a to. To je výzva dějinná. A tohleto myšlení právě ta izraelská tradice, konkrétně prorocká tradice, vypracovala způsobem, který dodnes platí a u něhož se musíme učit. Jde tedy o vytvoření, provedení, uskutečnění něčeho, co tu nebylo a není. A to navíc v určitém směru, ne jakékoli vytvoření jakéhokoli nového, nýbrž vytvoření určitého nového v určitém směru. A ten směr je výzvou také vyznačován.

Já bych teď maličko věnoval pozornost jednomu důležitému bodu v tom vývoji toho izraelského myšlení, k jakému došlo v Novém zákoně. Oné výzvě – a ten termín výzva, to je termín převzatý od Toynbeeho – se v Novém zákoně dostalo jiného pojmenování. Těch pojmenování je tam víc, ale zejména mám teď na mysli *Matouše 16,3*, kde se mluví o znamení časů. Situace sama je vylíčena zhruba stejně u všech tří synoptiků, ale termín znamení časů je jenom u *Matouše*. Svým způsobem významný je také *Lukáš*, kde navíc není znamení časů, ale mluví se o poznání času, a to poznání času je spojeno se souzením, což spravedlivého jest. Hovoří se o tom, zdaž umíte při poznávání času soudit, což spravedlivého jest. Vřele doporučuji, abyste se na to podívali. U *Matouše* jsem říkal *16,3*, *Lukáš 12,57*. Eventuálně se k tomu můžeme v diskusi vrátit, podívat se přesně, jak to v tom textu je. Ten *Lukáš* s tím, jak dává důraz na souzení, usuzování, to jest myšlení, a to pokud jde o to, co je spravedlivé, dává direktivu k tomu, jak máme rozumět tomu znamení času. Rozpoznávat znamení času, to znamená poznávání času, poznávání té doby, té chvíle, která tu je. A poznávání té chvíle, která tu je, to jest poznávání toho, co se má učinit. K tomu je zapotřebí rozsuzovat, soudit, promýšlet. A to rozhodující, co se má promýšlet, je, co je spravedlivé. Rozpoznávat znamení času znamená soudit, rozsuzovat, co je spravedlivé v dané chvíli. A pak tam je ještě jeden důležitý moment. Ta souvislost, v jaké to tam je, je všude stejná. Ta souvislost je taková, že Ježíš tam vytýká, že je dotazován na znamení toho, že se něco děje, že on vyřizuje pravdu. A on to znamení odmítá. Říká: „Národ znamení hledá, ale znamení mu nebude dáno.“ Navíc ještě říká, jaký národ: národ zlý a cizoložný. Tedy už ta formulace svědčí o tom, že se to děje v určitém kulturním kontextu, kde to dává smysl. Kde se nemyslí dějinně, kde se neuvažuje dějinně, tam těžko je možno mluvit o tom, že národ znamení hledá. Aby znamení hledal národ, to znamená té chvíle, kdy se všichni ptají: „A co teď?“ To znamená dějinné myšlení. Čili už jenom tohleto je dokladem specifčnosti izraelské situace, kdy se o něčem takovém hovoří jako o něčem samozřejmém. A navíc hned uvažovat, co je spravedlivé a co tady národ zlý a cizoložný. Mimochodem, když se říká o tom cizoložný, tam se zejména má na mysli nevěrnost Hospodinu. Cizoložnost, smilstvo, to je termín pro nevěrnost Hospodinu, Bohu izraelskému, proto také smilnění s bohy cizími. To je ten *terminus*, který je tady – jedno z nejhorších provinění, a tedy je užito na vztah mezi Izraelem a Bohem.

A teď se říká: „Národ zlý a cizoložný znamení...“ A když je zlý a cizoložný, tak co to znamená? Co mu je platno hledat znamení, když je zlý a cizoložný ten národ? Jak může někdo, kdo je nespravedlivý a trvá v nespravedlnosti a dopouští se nespravedlnosti, rozsuzovat, co je spravedlivé v této chvíli? To naprosto souvisí. A proto znamení mu nebude dáno. Zase tam je velice důležité rozpoznání, že to, čemu Toynbee říká výzva, co jsme si tady uplatnili, není něco, co tady je pořád, co je rozsvícené jako neonová tabule, a buď si toho všimnete, nebo nevšimnete, ale je to tam pořád. Jsou situace, kdy výzva není dána, kdy výzva nepromluví, kdy oslovení neexistuje, kdy, jak to izraelští říkali, dlouhé roky Hospodin nepromluví. Nebylo slyšet jeho slovo. Rozpoznání, že nejde o výzvu, leč situační. A ne každá situace má svou výzvu. Jsou situace, kdy výzva žádná není. Jsou situace, kdy znamení národu, který je hledá, nebude dáno.

To je důležitý moment, důležitá stránka, kterou bychom mohli nazvat jako kontingence. Výzva oslovuje nebo neoslovuje, to jest není výzvou. Výzva buď platí, anebo žádná není. To vrhá důležité světlo na reflexi a zejména na její extatický moment, jak jsme o něm hovořili. Ani reflexí, ani extází si nelze oslovující výzvu vynutit. Pečlivé mysle nejenom nepřidá člověk k postavě své loket jeden, ale ani nedonutí výzvu, aby zazněla. Na druhé straně platí, že kdo hledá, nalézá. Ovšem opravdové hledání má své náležitosti. Národ může tisíckrát hledat znamení, pokud je zlý a cizoložný, vlastně nehledá. A proto znamení nebude dáno národu zlému a cizoložnému.

Na pozadí tohoto porozumění, které je vlastně reflexí nad dosavadními dějinnými zkušenostmi Izraele, se ukáže v plném světle jakási neinstitutcionální instituce prorockví a proroků. Prorok je povoláván, aby zaslechl a poslechl dějinnou výzvu v určité chvíli a v určité situaci a aby se stal jejím tlumočnickem, ať už se pak děje, co se děje. Prorok se dává k dispozici pravdě, a to celý, svým myšlením i svou existencí. Ta vazba myšlení a existence je důležitá, nesmíme na ni zapomínat a když vezmeme vážně interpretaci toho slova *existence*, jak jsme si ji tady prováděli, totiž že to je jenom latinský překlad *extáze*, *existence* znamená činit ze sebe, stát ven ze sebe, stejně jako *ekstasis*. Takže dát se svým myšlením i svou existencí k dispozici pravdě, to jest sebe anulovat, učinit se jenom projevem, nástrojem té výzvy.

A proto také velmi často prorok, který je věren tomu povolání, troskotá. Troskotá, ať už tím, že je likvidován fyzicky, anebo že prostě není z vnitřních důvodů schopen to unést.

Pravda se tedy vyjevuje, zjevuje vždycky v dějinách. Není žádná pravda, která by se mohla vyjevit nezávisle na dějinách. Takzvané věčné pravdy nejsou žádné pravdy. To je třeba si pamatovat. Proto mám základní výhrady pro – ne provedení, tam se najde leccos pozitivního, ale pro tu samu koncepci *philosophia perennis*. Věčná filosofie, jednou zformulovaná, která se dá jenom v drobnostech vylepšovat, v podstatě už tam všechno je, tak nic takového.

Ale má to druhou stránku. To, že pravda se vyjevuje, zjevuje vždycky v dějinách, vůbec neznamená, že dějiny jako takové směřují k pravdě, anebo že se stále plněji, nebo že stále plněji vyjevují, zjevují pravdu. To jsme si říkali: dějiny jsou scénou, na které se pravda ukazuje jako pravda a jinak se ukazovat nemůže. Ale jako pravda se ukazuje pravda v dějinách tak, že ukazuje ve svém světle i ty dějiny jako zcela nedostatečné a zcela jaksi od té pravdy [nesrozumitelné].

Pravda se ukazuje v dějinách tak, že ty dějiny ukazuje jako vadné a vyzývá k nápravě. Tedy dějiny jsou scénou, na které se pravda ukazuje. Přesněji řečeno, na které se ukazuje jako pravda, protože ukazuje se jinak i v přírodě. Ale vázanost zjevování pravdy na dějiny je podstatnější proto, že pravda se ukazuje jakožto pravda vždycky jen ve vztahu ke konkrétní situaci, a tedy i ke konkrétní dějinné situaci. Tak tomu není v přírodě.

Dalo by se tedy říci, že pravda se vždycky vyjevuje v těle určitých dějinných událostí. Tím ovšem na sebe bere také předmětnou stránku, ačkoliv sama je skutečností bytostně nepředmětnou, to jest skutečností vnitřní povahy. Vyjevování v těle určitých dějinných událostí znamená zvnějšňování. Pravda však je nezvnějšňená, je nepředmětná skutečnost. To znamená, že samo to zvnějšňování nutně je vždycky nějak vadné, prostě to není nikdy absolutní vtělesnění pravdy z principu, který jsme si tady objasnili předtím. To je ten důvod, proč pravda, která se může vyjevovat jenom v dějinách, vždycky se vyjevuje jako soud nad dějinami. A nejde to jinak. Nikdy ty dějiny nedostanou za pravdu. Vždycky za pravdu může dostat jenom pravda v dějinách a proti nim. Rozpoznat pravdu v dějinách – to je tedy hledisko historika – proto neznamená určit, které dějinné události jsou vyjevením pravdy. A samozřejmě do těch dějinných událostí, které jakoby si osobovaly právo na to být vyjevením pravdy, patří i všechny v dějinách uskutečněné formulace. To jsou taky události.

To znamená rozpoznat pravdu neznamená rozpoznat, která formulace je ta pravá. Nýbrž co to znamená? Znamená to rozpoznat v dějinách ta místa, kde se pravda prolomuje nebo prolomila do světa a do dějin. To jest uprostřed dějin, kdy se stalo něco, co vrhá světlo na to, co bylo předtím, na tu chvíli i na to, co přichází dál.

No a my jsme si přece řekli, že to místo, kde se pravda prolomuje do světa, nejsou dějiny samy, nýbrž to,

co dějiny umožňuje, co dějinnost dějin umožňuje, to jest vědomí. Tím místem je tedy vždycky lidské vědomí, ale ne vědomí pravdy jako vědění o pravdě, jako vědění o předmětu, jako vědomí předmětu neboť pravda není předmět. To nemůže být vědomí nebo vědění, které svými *předmětnými intencemi* konstruuje nějaký ten *intencionální předmět*, který má reprezentovat pravdu, absolutní pravdu, živou pravdu.

Není to tedy vědomí pravdy jako předmětu, nýbrž vědomí, které se otevřelo a přimklo k pravdě. A jak se tomu v historii říká: vědomí, které se přimklo k pravdě, které je tedy spjato s pravdou, to je svědomí. Tedy, chceme-li rozpoznat v dějinách ta místa, kde se pravda prolamuje do světa a do dějin, tak musíme se tázat na to, co se děje se svědomím lidí v těch dějinách. Pravda – vrátím se k tomu, čím jsem začal – nemá proto nic společného s dějinnými procesy a setrvačnostmi či trendy. Samozřejmě v dějinách jsou setrvačnosti a dějinné procesy, ale ty nemají s pravdou co dělat. Když někdo ukazuje, jak se vyvíjejí třeba výrobní způsoby, prosím, to je zcela v pořádku.